ASPECTE ALE DISCURSULUI RELIGIOS DIN BUCOVINA. STUDII DE CAZ[1]

SORIN GUIA
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”
Iaşi

În literatura omiletică[2] se face distincţie între *genurile aşa zis „clasice”* reprezentate de omilie, predica tematică, panegiric (adresate unui auditoriu cunoscut) şi *pareneză*, rostită la slujbele ocazionale, în diferite momente din viaţa comunităţii (vizita ierarhului în parohie, sfinţirea bisericii, hramul unei catedrale sau mânăstiri), adresate unui public larg.

Cuvântările supuse analizei au fost rostite de către Î.P.S. Teodosie (56 de ani, *studii doctorale*) la 1 noiembrie 2011, cu ocazia hramului mânăstirii Acoperământul Maicii Domnului din comuna Dorna Arini[3], judeţul Suceava, preotul Juravle Cristian Constantin (26 de ani, *studii superioare*) la 9 octombrie 2011, în comuna Cacica[4], judeţul Suceava şi preotul Neculai Scheuleac (30 de ani, *studii medii*), la data de 2 octombrie 2011, în satul Cojoci, comuna Crucea[5], judeţul Suceava. Referirile noastre vor avea ca texte de raportare o pareneză - predică rostită la hramul unei biserici (discursul A)[6] şi două omilii, care explică pericopa evanghelică a zilei[7]. Dacă discursul B este o omilie care are ca principală caracteristică

[1] Acest studiu face parte dintr-o cercetare finanţată de Proiectul *„Reţea transnaţională de management integrat al cercetării postdoctorale în domeniul Comunicarea ştiinţei. Construcţie instituţională (şcoala postdoctorală) şi program de burse (CommScie)”* POSDRU/89/1.5/S/63663, finanţat prin Programul Operaţional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane.

[2] Vezi Gordon (2001); I. Toader (1997).

[3] Mânăstirea a fost construită pe terenul donat de părinţii I.P.S. Teodosie şi cu sprijinul acestora.

[4] Predica a fost rostită după liturghia de duminică şi urmăreşte explicarea pericopei evanghelice de la Luca VII, 11-16: episodul învierii fiului văduvei din Naim.

[5] Predica a fost rostită după liturghia de duminică şi are ca punct de plecare explicarea pericopei evanghelice de la Luca VI, 31-36, care face referire la respectul şi iubirea faţă de semeni.

[6] Predica la hramul unei biserici se integrează în categoria parenezelor (deşi, uneori, conţine şi explicaţii la adresa evangheliei citite în cadrul Liturghiei), fiind o cuvântare rostită de un prelat superior, care comunică învăţături privitoare la viaţa şi activitatea sfântului prăznuit, insistând, în funcţie de situaţia de comunicare şi cerinţele de moment ale auditoriului, asupra sfaturilor spirituale ce decurg din acestea.

[7] Menţionăm că cele trei discursuri nu sînt anexate studiului de faţă, ele făcând parte dintr-un corpus de texte religioase, care va fi publicat. Transcrierea acestor predici s-a făcut fără a se interveni la nivelul formei lor, care, din cauza transmiterii orale, prezintă anacoluturi, repetiţii uneori stânjenitoare, devieri inevitabile (deşi oratorii aveau în vedere respectarea normelor limbii literare).

BDD-V936 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:21 UTC)

elementul exegetic scripturistic[1] (urmărind şirul ideilor cuprinse în versetele unei pericope evanghelice), discursul C este o *omilie tematică*[2], care are ca scop promovarea unei idei din evanghelia zilei.

Pornind de la cele trei predici înregistrate în zona Bucovinei, ţinând cont de situaţia de comunicare, de variabilele sociolingvistice aplicate oratorului, ne propunem să urmărim structura, particularităţile de construcţie şi modalităţile specifice prin care acest tip de discurs se edifică.

Discursul religios este un discurs argumentativ care nu îşi propune atât schimbarea opiniilor receptorilor, cât mai ales consolidarea lor. Discursul religios ocupă un statut aparte faţă de celelalte discursuri cu finalitate persuasivă, pentru că se doreşte *aderarea ca o consecinţă a trăirilor*, a credinţelor şi a convingerilor religioase, pe care atât locutorul, cât şi interlocutorul le au în comun. Vorbim, astfel, de *aderarea prin credinţă*: în general, oratorul şi auditoriul au aceleaşi convingeri şi credinţe.

Philippe Breton (1996: 12) vorbeşte de noţiunea de *câmp al argumentării* (considerând argumentarea ca act specific, ca act esenţial al activităţii umane) şi despre o *etică a argumentării*. Argumentarea în discursul religios se face respectând această etică a argumentării, eficacitatea şi finalitatea nefiind urmărite prin strategii argumentative care să contravină acestei etici.

A argumenta nu înseamnă a convinge cu orice preţ. A argumenta înseamnă a raţiona, a oferi interlocutorului raţionamente viabile pentru a le adopta. Pentru o argumentaţie corectă, oratorul trebuie să ţină cont de *contextul situaţional*, de *efectul de atmosferă* (care pot influenţa decisiv intervenţia discursivă) şi *de auditoriu*, în funcţie de care îşi organizează şi structurează predica.

Un discurs reuşit presupune, printre altele, o *organizare a argumentelor în legătură cu teza*, o organizare sau ordonare a părţilor discursului pentru a corespunde criteriilor de performanţă discursivă. Cele trei discursuri analizate gravitează în jurul tezei argumentării, în jurul unor idei forte. Vorbim de *schematizare discursivă* (Vignaux 1976: 21): „Astăzi suntem la zi de prăznuire a hramului acestei biserici, Acoperământul Maicii Domnului. Ce este această sărbătoare şi de unde a venit această sărbătoare?" (A); „Se pare că cea mai mare, cea mai grea suferinţă pentru inima omenească este atunci când pierdem pe cineva drag" (B); „Vedem că Mântuitorul nostru Iisus Hristos, în Sfânta Scriptură, neîncetat, îi îndeamnă pe oameni să se roage şi să nu răsplătească cu rău celor care greşesc" (C).

1. Structură şi argumentaţie în discursul religios din Bucovina

Structura predicilor analizate este cea clasică. Nu avem derogări de la principiile omiletici şi cateheticii sau de la regulile oratorie clasice. Vom exemplifica, cu elementele identificate în predicile analizate, momentele care se constituie în cadrul unui discurs religios.

---

[1] Deşi literatura de specialitate recomandă rostirea predicii imediat după citirea evangheliei (pentru a beneficia de emoţia trăirii din timpul citirii pericopei evanghelice, nemaifiind nevoie de strategii de captare a atenţiei auditoriului), discursul la care facem referire este rostit la sfârşitul liturghiei. Oratorul religios interpretează exegetic-practic, verset cu verset, iar la sfârşit scoate ideea principală, procedând analitic.

[2] Omilia tematică se deosebeşte de omilia exegetică prin faptul că expune numai un singur adevăr religios, cuprins într-un verset ales dintr-o pericopă, discursul fiind focalizat în jurul unei singure teme. În acest tip de omilie, ideea principală constituie principalul punct de plecare, procedându-se sintetico-analitic.

BDD-V936 © 2012 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:21 UTC)

Se vorbeşte, în general, de două momente specifice *exordiului*[1] în oratoria sacră: *textul* şi *formula de adresare*. După invitaţia de participare, care se face prin formula de închinare rostită de preot („În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh. Amin."), însoţită de semnul Sfintei Cruci, discursurile A şi C conţin un *text sacru*, scopul fiind de a introduce auditoriul într-o atmosferă intelectuală specifică şi de a conferi autoritate ideilor prezentate de orator:

> „Bucură-te Preacurată Fecioară, Născătoare de Dumnezeu, Acoperământul lumii cel mai lat decât norul !" – A (citat preluat din icosul al VI-lea al Acatistului Buneivestiri); „Spune Mântuitorul nostru Iisus Hristos: iar Eu zic iubiţi pe vrăjmaşii voştri, binecuvântaţi pe cei ce vă blestemă, faceţi bine celor ce vă urăsc şi rugaţi-vă pentru cei ce vă vatămă şi va prigonesc"– C (se parafrazează din Evanghelia după Luca VI, 27-28).

Discursul B nu conţine un citat dintr-un text sacru aşezat în fruntea discursului, ci debutează cu o condiţională, făcând trecerea de la dimensiunea materială la cea spirituală. Deşi scurt, exordiul reuşeşte să obţină adeziunea auditoriului, constituind un indicator spre atingerea scopurilor urmărite: „Dacă am putea privi inima omenească printr-un microscop spiritual, am vedea mii şi mii de cicatrice de pe urma durerilor şi a suferinţelor prin care ea a trecut" (B). Formula *de adresare* instituie relaţia de apropiere dintre locutor şi interlocutor, dar şi calitatea de educator spiritual care-i revine oratorului. Vorbim de un lexic convenţionalizat, ce ţine uşor de pathos, fără a conţine neapărat indicii afective. Dacă în cele două predici ce comentează pericopa evanghelică a zilei (B şi C) formula de adresare este aceeaşi (*iubiţi credincioşi*), oratorul adresându-se unui auditoriu cunoscut, în cea mai mare parte acelaşi; în predica la hramul bisericii (A) formula este complexă, încadrând mai multe categorii ale auditoriului („Preacuvioşi, preacucernici părinţi, prea cuvioasă maica stareţă, prea cuvioase maici, domnule primar, iubiţi credincioşi").

Introducerea în predică diferă în funcţie de natura discursului. În general, se încearcă instituirea stării de curiozitate în mintea ascultătorilor prin următoarele modalităţi discursive:

(a) se aminteşte patronul spiritual al bisericii şi se lansează unele întrebări menite să trezească atenţia auditoriului („Astăzi suntem la zi de prăznuire a hramului acestei biserici, Acoperământul Maicii Domnului. Ce este această sărbătoare şi de unde a venit această sărbătoare? " – A);

(b) se face trecerea de la dimensiunea materială la cea spirituală, de la exemplele concrete, la cele din Scriptură:

> „Dacă am putea privi *inima omenească* printr-un microscop spiritual, am vedea mii şi mii de cicatrice de pe urma durerilor şi a suferinţelor prin care ea a trecut. Se pare că cea mai mare, cea mai grea suferinţă pentru inima omenească este atunci când pierdem pe cineva drag, este atunci când pierdem pe cineva dintre noi care trece din această viaţă şi ne părăseşte pentru totdeauna; ne părăseşte pentru totdeauna în viaţa aceasta, dar cu care sperăm şi nădăjduim că ne vom întâlni în viaţa viitoare. *Aşa şi în pericopa evanghelică de astăzi, spusă prin gura Sfântului Evanghelist Luca*" (B);

(c) prin nararea unor episoade biblice:

[1] Un exordiu trebuie să se raporteze la problemele interlocutorilor, la pasiunile sale, pentru a-i capta interesul, a predispune şi a pregăti spiritul auditoriului.

BDD-V936 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:21 UTC)

„Mântuitorul nostru Iisus Hristos, când a fost întâmpinat de oameni sau întrebat, cum un tânăr l-a întrebat: Mântuitorule bun [K][1] învăţătorule bun, ce să fac să moştenesc viaţa veşnică? Mântuitorul l-a sfătuit şi i-a spus: Ce este scris în lege când citeşti? Primele porunci: să iubeşti pe Domnul Dumnezeu din toată inima ta, din tot sufletul tău, iar pe aproapele tău ca pe tine însuţi." (C)

Prin intermediul unor mijloace lingvistice (secvenţe narative, repetiţii, exclamaţii) se realizează *pathosul*, care este de regulă convenţionalizat.

În cadrul secvenţelor narative, organizate în relatări ale unor evenimente pe baza textelor scripturistice sau liturgice, este utilizată frecvent vorbirea directă, modalitate de organizare a textului ce conferă impresia de autenticitate a povestirii[2]. Avem atât relatarea la persoana a III-a, cât şi a vorbirii directe, specifică stilului beletristic:

„Au văzut pe Maica Domnului îmbrăcată în lumină ca de soare şi nu singură, ci având împrejurul său mulţime de îngeri şi de sfinţi. Şi cel mai mult străluceau doi sfinţi: Sf. Ioan Botezătorul şi Sf. Ev. Ioan. Şi a zis către ucenicul său Părintele Andrei: *vezi ceea ce văd eu deasupra noastră?* Şi a răspuns ucenicul Epifanie: *văd acolo pe Maica cea Preacurată, îmbrăcată în slavă şi însoţită de mulţimi de sfinţi şi de îngeri, o văd şi mă înspăimântez.* Şi atunci au căzut în genunchi, şi tot poporul a căzut în genunchi şi, tăcând, au auzit rugăciunea Maicii Domnului" (A); „Şi atunci au căzut în genunchi, şi tot poporul a căzut în genunchi şi, tăcând, au auzit rugăciunea Maicii Domnului. Maica Domnului aşa se ruga: *Fiule, şi Dumnezeul meu, primeşte rugăciunile mele şi primeşte rugăciunile celor ce sunt aici şi se roagă Ţie. Primeşte-le întotdeauna, ascultă rugile lor în tot locul unde cheamă numele Tău* (…). Aşa se ruga Maica Domnului, şi tot poporul a amuţit" (A); „Apropiindu-se Mântuitorul Iisus Hristos de acest cortegiu funerar şi, văzând-o pe biata femeie atât de plânsă, atât de îndurerată şi de tristă, a oprit convoiul, a venit la femeie şi i-a zis: *nu mai plânge! "* (B); „Sf. Arhidiacon Ştefan (…) s-a aşezat în genunchi şi a spus: *Doamne, în mâinile Tale îmi încredinţez duhul meu, sufletul meu şi nu socoti păcatele oamenilor*" (C).

Povestind, subiectul vorbitor dă impresia că se situează în miezul desfăşurării naraţiunii, pe care de multe ori o dramatizează, făcând-o contemporană ascultătorilor. Astfel, se suprapune timpul comunicării lingvistice cu cel al evenimentelor biblice, pe care le urmăreşte prin intermediul interjecţiei prezentative *iată*. Narrarea până la un punct a episodului sau a pericopei evanghelice a zilei scoate în evidenţă o serie de mărci ale oralităţii (*şi atunci*, *şi apoi*, *şi a zis*, *şi iată*):

„Şi *iată*, cu un secol înainte de dezbinarea Bisericii" (A); „Şi, *iată*, este o strânsă legătură între această vedenie şi acoperământul Maicii Domnului din biserica Vlaherne" (A); „Iubiţi credincioşi, *iată*, aici aţi avut ocazia să vă închinaţi la sfintele moaşte" (A); „Vreau să mulţumesc lui Dumnezeu că, *iată*, m-a învrednicit astăzi să fiu împreună cu dumneavoastră" (A); „Şi *iată*, apropiindu-se de intrare, ieşea din acea cetate un alai de înmormântare (…). Şi *iată* că acum, pentru a doua oară, biata femeie se îndrepta spre cimitir (…). Dar *iată* că acum biata femeie rămăsese fără nici o mângâiere" (B)[3].

---

[1] Am notat cu [K] corectările intervenite în diverse secvenţe discursive.

[2] Pentru perioada 1640-1780, utilizarea vorbirii directe în proză este pusă pe seama textelor narative de limbă curentă, în care „vorbitorul mai puţin instruit încearcă să evite dificultăţile prin prelucrarea sintactică a comunicării" (Chivu 2000: 92-93).

[3] În câteva secvenţe narative se foloseşte de trei ori interjecţia prezentativă *iată*.

BDD-V936 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:21 UTC)

Repetarea imediată sau la diferite intervale a unor lexeme sau a unor structuri lexicale construieşte stilistic schema de desfăşurare a evenimentelor. Repetiţia elementelor se constituie ca mijloc de realizare a coerenţei la nivel propoziţional şi frastic:

> „Pentru că, aşa cum spune Sfânta Scriptură, când oamenii se aflau *în primejdii, în primejdii* de la păgâni, *în primejdii* de la neamuri, *în primejdii* de la rudenii, *în primejdii* de la fraţii mincinoşi, *în primejdii* în călătorie şi în diferite împrejurări...” (A); „Se pare că *cea mai mare, cea mai grea* suferinţă pentru inima omenească *este atunci când pierdem pe cineva* drag, *este atunci când pierdem pe cineva* dintre noi şi *ne părăseşte pentru totdeauna*; *ne părăseşte pentru totdeauna* în viaţa aceasta.” (B)

O serie de *repetiţii anaforice* au rolul de a sublinia, de a întări o însuşire sau o idee:

> „*Niciodată* să nu ne deznădăjduim, *niciodată* să nu ne socotim pierduţi, *niciodată* să nu credem că Dumnezeu ne-a uitat. Dumnezeu nu ne uită *niciodată* şi Maica Domnului *niciodată* nu ne părăseşte” (A); „Mântuitorul Iisus Hristos săvârşeşte aceste minuni ca *să înţelegem* că El este Dumnezeul celor vii şi al celor adormiţi, *să înţelegem* că moartea nu este lucrarea lui Dumnezeu.” (B); „*Să nu mai plângem* ca cei care nu au nădejde, *să nu mai plângem*, pentru că dacă murim pentru Hristos, înviem cu Hristos şi pururea vom fi cu El.” (B); „*Să ne rugăm lui Dumnezeu* pentru înţelepciune, *să ne rugăm lui Dumnezeu* pentru ca să trimită duhul înţelepciu[nii] [K] duhul răbdării.” (C); „*Să ne bucurăm* în viaţa aceasta, *să ne bucurăm* de linişte, *să ne bucurăm* de spor (…), *să ne bucurăm* de binecuvântarea lui Dumnezeu în veci, amin.” (C).

Enumeraţiile ce se asociază necazurilor sunt urmate de cele care oferă soluţiile ieşirii din acestea. *Antitezele* sunt construite pe acelaşi principiu:

> „Avem de întâmpinat atât de multe *miraje, săgeţi* ale vicleanului (…), *necazuri, strâmtorări, foamete, frig, sete, asupriri, nedreptăţi*, şi toate acestea trebuie să le primim, să le înfruntăm *cu rugăciunea, cu credinţa, cu jertfelnicia şi cu dragostea noastră.*” (A); „Maica Domnului *este tristă* de câte ori noi uităm să-i cerem ajutorul, de câte ori nu stăruim în rugăciune *şi este bucuroasă şi este darnică şi este folositoare, este ajutătoare, vindecătoare şi dătătoare de multe daruri* ori de câte ori îi cerem ajutorul *cu credinţă, cu smerenie, cu curăţie şi cu dragoste.*” (A)

În discursul A, enumeraţiile conţin şi forme care aparţin vorbirii locale sau populare pentru a crea certe efecte eufonice[1]: „Mai întâi a văzut, cum spune în Apocalipsă: *tunete*, şi *fulgere*, şi *trăsnete*, şi *strigăte*, şi *cutremur*, şi *glasuri înspăimântătoare*” (A).

Elementele care ţin de dimensiunea raţională (*logos***)**, prin care oratorul anunţă şi dezvoltă temele discursive şi relaţiile dintre ele, sunt bine reprezentate în predicile de faţă prin enunţuri cognitive, explicaţii, argumente de autoritate (citate biblice, trimiteri patristice şi la acatiste, exemple din faptele sfinţilor şi înaintaşilor) autoritatea valorii, argumente bazate pe faptele sfinţilor şi ale înaintaşilor, argumente bazate pe exemple, argumente de natură etnică şi confesională), referirile la procesul de cunoaştere („*Să ştiţi că* Biserica Creştină, Biserica Ortodoxă, nu este alcătuită doar din noi, din noi de pe acest pământ” - B), folosirea conectorilor argumentativi concluzivi (*deci*, *aşadar*), justificativi (*deoarece*, *fiindcă*, *de aceea*,

[1] Intenţia de a crea o succesiune armonioasă de sunete în cadrul unui enunţ apare pentru prima dată la Dimitrie Cantemir, în *Istoria ieroglifică* (Chivu 2000: 83).

BDD-V936 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:21 UTC)

pentru că, *de fapt*), adversativi (*dar*), concesivi (*însă*), de adaos, de întărire (*pe deasupra*, *cu adevărat*), generalizatori (*de asemenea*).

În toate cuvântările analizate remarcăm *explicaţii* ale conceptelor şi fenomenelor enunţate. De exemplu, povestirea episodului arătării Maicii Domnului în Biserica din Vlaherne, este urmată de recapitulări şi explicaţii introduse prin intermediul conectorilor justificativi. Astfel, formula împrumutată din Acatistul Buneivestiri, din debutul cuvântării A („Bucură-te Preacurată Fecioară, Născătoare de Dumnezeu, *Acoperământul lumii cel mai lat decât norul!*") este adâncită în finalul expunerii secvenţei narative amintite:

> „*De aceea*, cei care au întocmit cântările Maicii Domnului, n-au putut să [se] exprime altfel decât că *acoperământul Maicii Domnului este mai lat decât norul*. El cuprinde lumea întreagă, pentru că ea este Maica tuturor oamenilor, Maica Domnului şi, de aceea, cuprinde lumea întreagă".

Şi alte exemple sunt semnificative pentru ilustrarea acestui element ce ţine de sfera raţionalităţii:

> „Pe la ceasul al patrulea din noapte, *pentru că ei slujeau atunci la opaiţe*, au văzut de sus o lumină puternică." (A); „Şi în durerea ei, popor mult era împreună cu ea, *deoarece era mică acea cetate* şi toţi se cunoşteau şi *de aceea mulţi oameni erau cu ea* încercând să o ajute, să o aline şi o mângâie." (B); „Atât în V. T., cât şi în N. T., avem exemple frumoase, *temeiuri scripturistice le spunem noi.*" (C); „Mântuitorul nostru Iisus Hristos ştia că va bea paharul morţii, *pentru că El ştia scopul venirii Sale pe pământ*" (C).

Prin intermediul metodei implicării contextuale (Vignaux 1976: 95), înţelegerea unui termen este asigurată prin dezvăluirea contextului în care el apare: „Aşa se ruga Maica Domnului." (A); „Aşa i s-au întocmit şi cântările acatistului." (A); „Trebuie să spunem că această minune, *ce s-a produs în secolul al X-lea, în timpul împăratului Leon*, a fost prevestită de Sfântul Evanghelist Ioan" (A).

Povestirea întâmplărilor biblice, în care sunt intercalate întrebări şi intervenţii discursive directe, este urmată de recapitulări, introduse prin intermediul conectorilor argumentativi, actualizate în funcţie de situaţia discursivă:

> „Şi, iată, este o strânsă legătură între această vedenie şi acoperământul Maicii Domnului din biserica Vlaherne." (A); „De aceea sfinţii părinţi au tălmăcit atât de frumos." (A); „Iată, aşadar, ce sărbătoare frumoasă avem noi astăzi!" (A); „Aşadar, Maica Domnului nu ne ajută în chip magic." (A); „De aceea, de foarte multe ori Mântuitorul Iisus Hristos săvârşeşte aceste minuni ca să înţelegem că El este Dumnezeul celor vii şi al celor adormiţi." (B); „De aceea şi Mântuitorul Iisus Hristos a venit pe acest pământ." (B)

Cele trei discursuri analizate uzează de argumente care conferă autoritate şi asigură adeziunile la ideile religioase enunţate. Sunt invocate şi parafrazate *fragmente scripturistice*, sunt amintiţi *sfinţii părinţi*, se utilizează pasaje din *acatiste* pentru a întări cele afirmate anterior:

> „Aşa şi în *pericopa evanghelică* de astăzi, spusă prin gura Sfântului evanghelist Luca..." (B); „*În continuarea evangheliei*, Mântuitorul Iisus Hristos se apropie de racla unde zăcea trupul tânărului şi îi spune: Tânărule, ţie îţi zic scoală-te!"(B); „Vedem, atât *în V. T.*, cât şi *în N. T.*, avem exemple frumoase" (C); „De aceea *sfinţii părinţi* au tălmăcit atât de frumos." (A); „Şi aşa cum spunea *Părintele Arsenie* şi repeta, Maica Domnului este tristă de câte ori noi uităm să-i

BDD-V936 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:21 UTC)

cerem ajutorul." (A); „Şi *Sf. Efrem Sirul* spune acest lucru." (C); „*Sf. Arhidiacon Ştefan* s-a aşezat în genunchi şi a spus: Doamne, în mâinile Tale îmi încredinţez duhul meu, sufletul meu şi nu socoti păcatele oamenilor!" (C); „Aşa i s-au întocmit şi cântările *acatistului.*" (A); „Cei care au întocmit *cântările Maicii Domnului*, n-au putut să exprime altfel." (A)

Remarcăm că discursul A, rostit de arhiereu în faţa unui public larg, la sărbătoarea bisericii, nu conţine argumente de natură scripturistică, ci doar remarci generale dinspre sfinţii părinţi şi câteva referiri la acatiste.[1] În schimb, discursurile B şi C – omilii (una exegetică, şi una tematică) ce se adresează unui auditoriu restrâns, cunoscut şi în mare parte acelaşi – abundă în parafrazări din Scriptură şi din Sfinţii Părinţi. Cuvântarea B rezumă episoade din viaţa lui Hristos în stilul Simbolului de credinţă: „De aceea şi Mântuitorul Iisus Hristos *a venit pe acest pământ, s-a întrupat din Sfânta Fecioară Maria şi a pătimit, a suferit, a fost răstignit şi a înviat*".

Pe lângă autoritatea provenită din scrierile sacre, se invocă frecvent argumente ce ţin de autoritatea valorii (valoarea şi fapta bună devin autoritate, rezultatul consensului general), se recurge la argumentarea bazată pe fapte (faptele sfinţilor şi ale înaintaşilor sunt îndemnuri spre faptele bune ale ascultătorilor), la argumente bazate pe exemple, care, datorită forţei lor, dau impresia de autenticitate, devin probe argumentative[2].

Întrebuinţarea argumentelor de natură etnică şi confesională este legată de contextul comunicativ:

„Şi am putea să spunem că dacă această sărbătoare se află în toată ortodoxia, *această sărbătoare aparţine mai întâi românilor. De aceea România a fost numită*, nu de acum, ci de demult, *grădina Maicii Domnului*, pentru că *românilor* li s-a arătat Maica Domnului, strărom**â**nilor, vlahilor, s-a arătat." (A); „Biserica Vlaherne este acum *toată Ţara Românească*, a celor *dreptcredincioşi*[3], pentru că, dacă acolo s-a arătat la strămoşii noştri, cum să nu se arate şi la urmaşii acelor strămoşi, la vlahii de acum, care închină biserici şi mânăstiri Maicii Domnului." (A); „Vedem, Dumnezeu ne îndeamnă nu să urâm, ci să învăţăm pe cei care nu sunt [K] *se duc la alte credinţe, sau se leapădă de credinţa creştină* şi se duc la alte credinţe, să-i îndrumăm, să le spunem ceea ce este bine, iar dacă ei nu vor şi refuză acest lucru, atunci să ne ferim de ei. Pentru că spune iarăşi, nu?, un *proverb românesc: precum un măr stricat dintr-o ladă strică pe celelalte mere mai bune şi trebuie scos, aşa şi acel om. Acel om* făcut după chipul lui Dumnezeu *trebuie dat deoparte*, ca nu cumva învăţătura lui să nu înăbuşe învăţătura lui Hristos." [4] (C)

---

[1] De altfel, textul din fruntea discursului este preluat din Acatistul Buneivestiri, iar finalul cuvântării, conţine un îndemn la rugăciunea adresată Maicii Domnului, în care sunt împletite frânturi din cântări liturgice şi din acatiste: „Să fim încrezători în rugăciunile şi în dragostea Maicii Domnului şi pe ea s-o chemăm neîncetat în ajutor zicându-i: *sub milostivirea ta scăpăm Născătoare de Dumnezeu, acoperă-ne cu acoperământul tău, primeşte rugăciunile noastre, iartă păcatele noastre, dă-ne nouă îndreptare vieţii noastre, ajută-ne să cunoaştem pe Fiul tău şi să simţim milostivirile tale, du-ne în braţele tale la Fiul tău şi Dumnezeul nostru şi la Tatăl cel ceresc şi îmbracă-ne şi pe noi în veşmântul luminii, în puterea Duhului Sfânt, ca să rămânem fiii tăi aici în această viaţă rugători şi în viaţa viitoare să ne îmbrăţişezi ca o mamă şi să ne aşezi în locaşurile sfinţilor, ca să fim împreună cu tine, şi cu Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, în vecii vecilor. Amin*".

[2] Vezi Ştefănescu (2008: 24).

[3] Aici este strecurată, discret, ideea dreptei credinţe a ortodoxiei.

[4] Observăm întrebuinţarea acestor argumente în funcţie de situaţia discursivă. Cuvântarea A, rostită de arhiereu, susţine originile spirituale ale românilor (probabil acesta este uşor influenţat şi de mediul în care activează ca arhiepiscop, ţinutul Tomisului, în care a predicat şi Sfântul Apostol Andrei)

BDD-V936 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:21 UTC)

Fragmentul în care este apărată identitatea confesioanală (C) este completat de altul în care oratorul defineşte metaforic situaţii, apelând la fondul înţelepciunii populare. Avem reflectarea competenţei paremiologice, pentru a amplifica, cu elemente de cultură, limbă şi civilizaţie românească, ideile proprii, proverbele fiind legate de text prin simbolistica lor sapienţială.

Persuasiunea prin logos, realizată atât prin argumente raţionale, cât şi prin apelurile emoţionale, este completată de persuasiunea prin *ethos*, prin care predicatorul îşi legitimează poziţia şi autoritatea discursivă. Pe lângă *ethosul discursiv* (construit în discurs, prin stil şi atitudine, prin calitatea argumentării şi raportarea la public), vorbim de un *ethos preexistent*. Oratorul sacerdot le vorbeşte cu autoritatea rolului său în Biserică[1]. Prin urmare, vorbim de:

(a) *argumentul autorităţii şi al experienţei oratorului cleric*, autoritate care se întrevede din formule precum:

> „*să ştiţi* că Biserica Creştină, Biserica Ortodoxă, nu este alcătuită doar din noi"(B); „*trebuie să spunem că* această minune ce s-a produs în secolul al X-lea" (A); „Şi ceilalţi, care sunteţi din împrejurimi, veţi primi pachete de aici, de la stăreţie. Nu pleacă nimeni fără pachet, că *înseamnă că pleacă fără blagoslovenie"* (A);

(b) folosirea formulelor modalizatoare şi metadiscursive complexe („*aş vrea să vă anunţ acum*" – A);

(c) folosirea eului metadiscursiv („*În concluzie*, în finalul Evangheliei de astăzi, ce trebuie să înţelegem?" – B).

În discursul religios, oratorul ţine cont de *principiul dialogic* (Thompson, Bennett 1969: 9; Zafiu 2001: 152). O serie de enunţuri interogative sunt folosite în scop argumentativ, urmărind atât antrenarea auditoriul, cât şi schimbarea unei anumite atitudini (Guia 2008: 177-183). Auditoriul este invitat lingvistic să-şi exprime o anumită opţiune. Întrebarea, în predicile de faţă, are diferite funcţii argumentative. În primul rând, *cerinţa de adeziune*. Locutorul furnizează argumente, aşteptând din partea interlocutorului confirmarea validităţii opiniei sale. Chemarea la adeziune lansată auditoriului poate fi explicit exprimată prin întrebările apel de adeziune (Cristea, Cuniţă 1986: 156): „Dumnezeu nu ne uită niciodată şi Maica Domnului niciodată nu ne părăseşte. *Ce mamă bună îşi părăseşte fii săi?*"(A).

Uneori întrebarea intervine pentru a susţine argumentativ un alt enunţ (întrebarea retorică fiind reluată parţial în răspuns), strategia ţinând de *justificare*. Răspunsurile sunt la fel de simple ca şi întrebările şi devin tălmăcire a sensului pe care oratorul vrea ca auditoriul să-l desprindă din povestire:

> „*Şi ce purta ea?* Purta acoperământul său care îmbrăca Biserica în lumină." (A); „*Ce este această sărbătoare* şi de unde a venit această sărbătoare? Această sărbătoare a venit din prea multa iubire a Maicii Domnului faţă de noi oamenii." (A); „*Pentru ce trebuie să plângem?* Trebuie să plângem pentru păcatele noastre." (B); „În finalul Evangheliei de astăzi, *ce trebuie să înţelegem?* Trebuie să înţelegem că Mântuitorul Iisus Hristos ne-a transmis un mesaj." (B);

şi strecoară, discret, ideea dreptei credinţe a ortodoxiei. Localitatea Dorna Arini nu se confruntă cu fenomenul neoprotestant. Predica B, ţinută la Cacica, spaţiu intercultural şi interconfesional (aici este şi o comunitate catolică activă a polonezilor), nu conţine argumente de natură etnică şi nici confesională; din anchetele lingvistice realizate cu localnici, rezultă convieţuirea paşnică între cele două etnii şi confesiuni. În schimb, localitatea Cojoci se confruntă cu fenomenul neoprotestant, motiv pentru care, în discursul C, este apărată identitatea confesională creştin ortodoxă.

[1] Vezi, pentru o prezentare detaliată, R. Zafiu (2010: 28-29).

BDD-V936 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:21 UTC)

„Căci în împărăţia lui Dumnezeu cine merge? În împărăţia lui Dumnezeu merg sufletele drepţilor." (B).

Alteori, întrebarea retorică este dublată de răspunsul oratorului, acesta manifestându-şi dezacordul cu privire la o stare de fapte descrisă într-un enunţ prealabil. Locutorul arată prin întrebare anormalitatea unei situaţii şi indică inacceptabilitatea ei. În această situaţie vorbim de *strategia contestării*: „Trebuie să plângem pentru păcatele noastre. Dar adevărul este că cine mai plânge pentru păcatele lui? *Vine la spovedania aşa formal, spune câteva păcate, iar după ce a ieşit de la duhovnic le face şi mai mult decât atât.*" (B)

Interogaţia retorică îi permite oratorului să ofere în mod subtil soluţii, care în forma lor brută, directă, nu ar fi avut acelaşi efect. Întrebarea devine scheletul pe care se sprijină întreaga argumentare, dinamicizează şi amplifică specificul situaţiei descrise: „Şi cât de bine este şi frumos când Dumnezeu vede credinţa omului, statornicia în credinţă, smerenia şi toate avându-le acestea omul, *ce face?* Pune în practică cuvântul şi poruncile lui Dumnezeu" (C).

O strategie utilizată în predicile analizate este *negaţia polemică*. Prima parte din structura negaţiei respinge o afirmaţie anterioară, cea de-a doua, introdusă de un conector adversativ, jucând valoare refutativă şi transformând-o într-o negaţie argumentativă, de natură polemică-replicativă, cu un caracter polifonic evident (Tuţescu 1998: 253-267):

„Aşadar, *Maica Domnului nu ne ajută* în chip magic, să ne ia în braţe fără să vrem noi, *ci* numai cei ce credem, nădăjduim, iubim, ne smerim, răbdăm şi suntem şi noi, la rândul nostru, darnici şi iubitori de semenii noştri." (A); „*Biserica Ortodoxă nu este alcătuită doar din noi*, din noi de pe acest pământ, din noi cei vii, *ci* Biserica este alcătuită şi din cei adormiţi de-a lungul anilor." (B)

În *epilog*, se revine la argumentele importante întrebuinţate în secvenţele discursive anterioare. Remarcăm o revenire la dimensiunea emoţională, de tip performativ, prin invocaţiile adresate divinităţii pentru răsplata şi ocrotirea ascultătorilor, prin îndemnurile exprimate imperativ:

„*Să fim încrezători* în rugăciunile şi în dragostea Maicii Domnului şi *pe ea s-o chemăm neîncetat în ajutor zicându-i*: sub milostivirea ta scăpăm, Născătoare de Dumnezeu, acoperă-ne cu acoperământul tău (...), ca să fim împreună cu tine şi cu Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, în vecii vecilor, amin." (A)[1]; „*Trebuie să înţelegem că* Mântuitorul Iisus Hristos ne-a transmis un mesaj, adică *să nu mai plângem* ca cei care nu au nădejde, să nu mai plângem, pentru că, dacă murim pentru Hristos, înviem cu Hristos şi pururea vom fi cu El, totdeauna acum şi pururea şi în vecii vecilor." (B)[2]; „Iubiţi credincioşi, *să ne rugăm lui Dumnezeu* pentru înţelepciune, să ne rugăm lui Dumnezeu pentru ca să trimită duhul înţelepciu[nii] [K] duhul răbdării, al credinţei

[1] Sfaturile (de multe ori urmate de explicaţii) şi asigurările adresate auditoriului fiind răspândite şi în naraţiune („Niciodată să nu ne descumpănim, pentru că în toate aceste necazuri, daca ne rugăm, Maica Domnului ne îmbrăţişează pe noi; niciodată să nu ne deznădăjduim, niciodată să nu ne socotim pierduţi, niciodată să nu credem că Dumnezeu ne-a uitat. Dumnezeu nu ne uită niciodată şi Maica Domnului niciodată nu ne părăseşte" - A), sunt doar sintetizate în epilog, atenţia fiind concentrată acum asupra modelului de rugăciune propus auditoriului. Ca autoritate clericală, I.P.S. Teodosie recurge la aceasta strategie de tip didactic în finalul discursului său. Ascultătorii sunt învăţaţi cum să se roage, dar, în acelaşi timp, rugăciunea este rostită în numele şi împreună cu aceştia.

[2] Fiind vorba de o omilie exegetică (formulă utilizată în literatura omiletică) adresată unui auditoriu cunoscut şi de multe ori acelaşi, teza discursului este sumar readusă în discuţie prin unica concluzie pe care o formulează.

BDD-V936 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:21 UTC)

statornice şi când cineva ne greşeşte sau greşim, *a spune iartă-mă este dumnezeieşte.* (…) *Dumnezeu să ne dea* înţelepciune, statornicie în credinţă şi credinţă lucrătoare, *să ne bucurăm* în viaţa aceasta, *să ne bucurăm* de linişte, *să ne bucurăm* de spor, de tot ceea ce avem nevoie pentru a duce viaţa în trup şi *să ne bucurăm* de binecuvântarea lui Dumnezeu în veci. Amin." (C)[1]

2. Concluzii

Vom formula câteva *remarci concluzive*, aplicate celor trei oratori, ţinînd cont şi de variabilele sociolingvistice.

Discursul A, rostit de un ierarh cu studii doctorale (cu ocazia hramului bisericii construite în satul natal), în faţa unui auditoriu numeros şi variat în ceea ce priveşte situaţia socio-culturală, se încadrează în categoria discursurilor rostite în situaţii speciale, ocazionale, de mare sărbătoare. Intervenţia sa argumentativă se intercalează cu cea educativă; observăm o puternică impregnare a laturii didactico-pedagogice pe care o valorifică. Remarcăm în cuvântarea sa realizarea unei coerenţe discursive, atât prin organizarea propriu-zisă a tipurilor de argumente, precum şi prin îmbinarea lor. Auditoriul primeşte răspunsuri la întrebările pe care oratorul i le anticipează, primeşte sfaturi şi modele de rugăciune, se roagă împreună cu ierarhul în finalul discursului.

Discursul B, rostit (de către un absolvent de studii superioare), în comuna Cacica, un spaţiu intercultural şi interconfesional în care localnicii convieţiuesc în condiţii bune, este unul clasic, specific omiliei exegetice, urmărind punctarea ideii de bază a pericopei evanghelice şi neaducând în discuţie argumente de factură etnică şi confesională. Ne aflăm în faţa unei cuvântări bine structurate, clar argumentate, scurte, fără abateri inutile, care respectă toate condiţiile de reuşită ale unui discurs argumentativ.

Discursul C, rostit (de către un absolvent de studii medii) în localitatea Cojoci, într-un spaţiu confesional uşor tulburat de grupările neoprotestante, face apel la argumente de natură confesională, prin invitarea auditoriului la prudenţă în relaţiile cu aceştia. Faţă de celelalte două predici, observăm unele stângăcii atât în exprimare, cât şi în ceea ce priveşte coerenţa şi coeziunea discursului:

(a) corectări care obosesc auditoriul: „Mântuitorule bun [K] învăţătorule bun; mai uşor va trece corabia [K] funia corăbierului prin urechile acului decât un bogat în împărăţia lui Dumnezeu; jertfa Sa de pe cruce era ca un buchet [K] era ca o floare adusă, ca un buchet mare; iar Saul se ferea [K] David s-a ferit foarte mult; Sf. Prooroc [K] Sf. Arhidiacon Ştefan; să ne rugăm lui Dumnezeu pentru înţelepciune, să ne rugăm lui Dumnezeu pentru ca să trimită duhul înţelepciu [K] duhul răbdării";

(b) conectorii argumentativi sunt destul de rar folosiţi;

(c) multe abateri de la discuţia iniţială, care creează ramificaţii obositoare în cadrul naraţiunii;

(d) utilizarea de repetiţii succesive;

(e) completări inutile şi explicaţii redundante („Întreaga Scriptură ne îndeamnă, să [îl] iubim pe aproapele şi să nu îl urâm pe aproapele nostru, ci, dimpotrivă; Sf. Arhidiacon Ştefan, uşa mucenicilor putem spune, după ce a fost bătut şi batjocorit şi înainte de a-şi da duhul, s-a aşezat în genunchi şi a spus: Doamne, în mâinile Tale îmi încredinţez duhul meu, sufletul meu, şi nu socoti păcatele oamenilor, deci să nu socotească păcatele celor care îl ocorăsc sau l-au

[1] La fel ca în cuvântarea B, epilogul discursului rostit în localitatea Cojoci readuce în discuţie ideile centrale ale omiliei: a iertării şi a smereniei, alături de binecuvântările adresate auditoriului.

BDD-V936 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:21 UTC)

batjocorit şi i-au dus, i-au batjocorit trupul, de fapt, pentru că de suflet nimeni nu se poate atinge");

(f) repetiţia excesivă a verbului *a vedea*: „*Vedem* că Mântuitorul nostru Iisus Hristos; *Vedem*, Dumnezeu ne îndeamnă nu să urâm (...). *Vedem* în VT [K] în NT şi nu numai, în primul rând la Sinodul I Ecumenic (...). *Vedem*, sfinţii, proorocii au spus".

BIBLIOGRAFIE

Breton, Philippe, 1996, *L'argumentation dans la communication*, Paris, Éditions La Découverte.

Chivu, Gheorghe, 2000, *Limba română de la primele texte până la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Variantele stilistice*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

Cristea, T., A. Cuniţă, 1996, *Modalités d'énonciation et contrastivité. Les énoncés exclamatifs et interrogatifs en roumain et français*, Bucureşti, Tipografia Universităţii Bucureşti.

Gordon, Vasile, 2001, *Introducere în omiletică*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Guia, Sorin, 2008, „Întrebarea ca strategie argumentativă", în Luminiţa Hoarţă-Cărăuşu (coord.), 2008, *Comunicarea. Ipoteze şi ipostaze*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", p. 177-183.

Guia, Sorin, 2007, „Tipuri de discurs religios în secolul al XX-lea", în Mariana Flaişer, (coord.), 2007, *Arta comunicării în contextul diversităţii culturale şi lingvistice*, Iaşi, Casa Editorială „Demiurg", p. 76-85.

Toader, Ioan, 1997, *Metode noi în practica omiletică*, Cluj-Napoca, Editura Arhidiecezană.

Toader, Ioan, 2002, *Retorica amvonului*, Bucureşti, Editura Insitutului Bilblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

Thompson, William D., Gordon C. Bennett, 1969, *Dialogue Preaching: The shared sermon*, Valley Forge, New York, The Judson Press.

Tuţescu, Mariana, 1998, *L'argumentation. Introduction à l'étude du discours*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Vignaux, George, 1976, *L'argumentation. Essai d'un logique discursive*, Genève, Paris, Droz.

Zafiu, Rodica, 2010, „Ethos, Pathos şi Logos în textul predicii", în *Text şi discurs religios*, nr. 2, p. 27-38.

ASPECTS OF THE RELIGIOUS SPEECH IN BUCOVINA. SOME CASE STUDIES

(*Abstract*)

Starting from several sermons recorded in various places from Bucovina, and taking into account the communication situation and the socio-linguistic variables that were applied to the speaker, the main interest was centered upon the structure, the construction peculiarities and the specific ways through which this discourse builds up, as well as on the impact that the religious speech has in the mental and socio-cultural plans.

BDD-V936 © 2012 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:21 UTC)